

BULLETIN

van de Historische Kring

HET LAND VAN HERLE

OPGERICHT 4 APRIL 1945

Twee-maandelijks tijdschrift ter versteviging van het contact tussen de historische beoefenaars en historie-belangstellenden, wonende in het oude Heerlemer land.

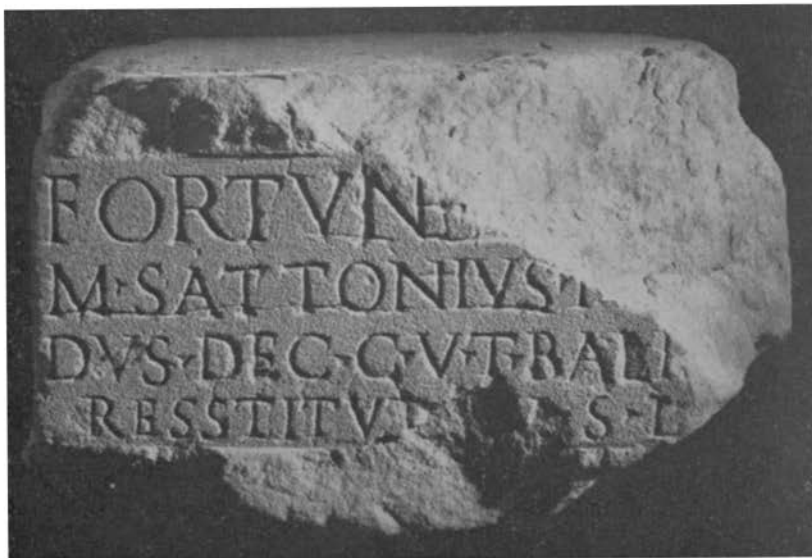
Marcus Sattonius Iucundus

Op 11 mei 1957 is een einde gekomen aan de opgravingen op het uitgestrekte terrein van het Romeinse badgebouw te Heerlen, dat wordt ingesloten door de Coriovallumstraat, de Kruisstraat en de Deken Nicolayestraat. Het onderzoek, dat zich heeft uitgestrekt over de jaren 1940, 1941, 1952, 1954, 1956 en 1957, is wel op een buitengewoon verrassende wijze geëindigd. In de voorlaatste week van de jongste opgravingscampagne werd ten zuidoosten van de thermen een zandstenen bouwfragment gevonden waarop een opschrift voorkomt dat niet alleen van groot belang is voor de geschiedenis van Romeins Heerlen, maar dat ook wanneer men het in een ruimer kader plaatst, hoogst interessant moet worden genoemd. De inscriptie is niet geheel volledig, maar om diverse redenen is het mogelijk de ons ter beschikking gekomen tekst met een zeer grote mate van waarschijnlijkheid aan te vullen tot wat oorspronkelijk op de steen te lezen moet zijn geweest:

FORTV^NE · [REDVCI]
 M · SATTONIVS · IV[CAN]
 DVS DEC · C · V · T · BALI[NEO]
 RESSTITVT[O ·]V · S · L[· M]

„Ten aanzien van Fortuna redux is M(arcus) Sattonius Iucundus, dec(urio) (= lid van de gemeenteraad) van C(olonia) U(lpia T(raiana)) (= Xanten), door het badgebouw te restaureren zijn gelofte nagekomen, gaarne (en) met reden” (V.S.L.M = votum solvit libens merito).

De aanvulling van de naam der godin Fortuna met de bijnaam „redux”, d.i. de „terugbrengende”, berust slechts op een — hoewel niet bepaald ongefundeerd — vermoeden. Fortuna redux was de godheid die speciaal de Romeinse keizers moest beschermen op hun veldtochten

Zandstenen bouwfragment met inscriptie, onlangs op het thermenterrein te Heerlen gevonden, waarvan de tekst in vertaling luidt: „Ten aanzien van Fortuna redux is Marcus Sattonius Iucundus, lid van de gemeenteraad van Xanten, door het badgebouw te restaureren zijn gelofte nagekomen, gaarne (en) met reden.”

(Foto L. Biegstraaten, R.O.B., Amersfoort).

en hen behouden moest terugbrengen naar hun vaderland; ook officieren blijken zich volgens de inscripties dikwijls tot deze godin te hebben gewend om een voorspoedige terugkeer uit den vreemde te verkrijgen. Fortuna redux komt bovendien voor in enige inscripties die in verband staan met Romeinse badgebouwen. Dit laatste is natuurlijk voor het Heerlense opschrift van groot belang. Ongetwijfeld is met de daarin vermelde badinrichting het thermengebouw van Heerlen bedoeld, waarin de steen bij een restauratie moet zijn „verwerkt”, vermoedelijk om dienst te doen als onderdeel van de middenstijl tussen twee deuren; tegelijkertijd moest hij door de er op aangebrachte inscriptie de herinnering levend houden aan de herstelling waarbij M. Sattonius Iucundus een zeer belangrijke rol heeft gespeeld.

Met betrekking tot de vindplaats van de steen dient nog gezegd te worden dat hij te voorschijn is gekomen uit een laag die grotendeels bestond uit puin van de thermen (vooral Kunrader stenen); bovendien is van belang dat deze laag doorsneden is toen de zuidelijke Romeinse spitsgracht voor de tweede maal werd uitgegraven (zeer duidelijk is tijdens de opgraving geconstateerd dat men ten aanzien van de o.w. gracht die zich aan de zuidkant van de thermen bevindt, onderscheid moet maken tussen een eerste en een tweede periode, dit in tegenstelling tot

de situatie bij de noordelijke gracht: daar kan men maar van één grachtperiode spreken).

De letters C.V.T., die de plaats aangeven waar M. Sattonius Iucundus gemeenteraadslid is geweest, zijn ook nog bekend van o.a. twee bronzen plaatjes die in de jaren 1922-1923 zijn gevonden bij de opgraving van een Romeinse villa in het Ravensbos (gem. Valkenburg L.) ; deze bevinden zich thans in het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden. In de bovenvermelde villa heeft zeer waarschijnlijk, blijkens de op de plaatjes voorkomende inscripties, een zekere Titus Tertinius gewoond, die de ambten van aedilis (een soort hoge politiefunctie) en decurio heeft vervuld in C.V.T. Naar aanleiding van de Valkenburgse inscripties is enige malen het vermoeden geuit dat C.V.T. in dit geval niet Colonia Ulpia Traiana (Xanten) zou betekenen, maar Colonia Ulpia Tungrorum: Tongeren (?).

De in dit verband ten gunste van Tongeren naar voren gebrachte argumenten zijn echter beslist niet overtuigend: o.i. valt het niet te betwijfelen dat zowel Titus Tertinius als Marcus Sattonius Iucundus gemeenteraadslid van Xanten zijn geweest. Bovendien mag men wellicht aannemen dat Heerlen met zijn naaste omgeving in de tweede eeuw na Chr. behoort heeft tot het bestuursgebied waarvan Xanten de hoofdstad was, nl. de civitas Traianensis. M. Sattonius Iucundus kan in het bezit zijn geweest van een landgoed in de buurt van Heerlen — zoals T. Tertinius bij Valkenburg — en zich o.a. om die reden bijzonder geïnteresseerd hebben voor deze vicus. Hij dient o.i. beschouwd te worden als iemand die als privaat persoon belangrijke middelen ter beschikking heeft gesteld voor het herstel der Heerlense thermen, welke om de een of andere reden buiten gebruik waren gekomen (wellicht waren ze door ouderdom in een vervallen staat geraakt of ten gevolge van oorlogshandelingen gedeeltelijk verwoest). Het is echter ook mogelijk dat M. Sattonius Iucundus speciaal belast is geweest met de organisatie en de uitvoering van het herstel der Heerlense thermen, en wel in zijn hoedanigheid van hoge functionaris van de stad Xanten en de daarbij behorende civitas, waarvan Heerlen dan deel moet hebben uitgemaakt; dat hij in het laatste geval aan de restauratie van het badgebouw ook het een en ander aan eigen middelen ten koste heeft gelegd is wellicht niet noodzakelijk maar wel zeer waarschijnlijk.

Wat verder de persoon van Marcus Sattonius Iucundus aangaat, hierover valt, naar het zich laat aanzien, dank zij een bijzonder gelukkige omstandigheid nog wel iets meer mee te delen. De kwestie is nl. dat de naam Sattonius Iucundus — dus zonder de voornaam M(arcus) — ook nog bekend is van een inscriptie (C.I.L. VIII, 2634) uit de omgeving van de Romeinse stad Lambaesis (Lambèse) in de Romeinse provincie Numidia (Algerië). Het zal wel nooit mogelijk zijn te bewijzen dat beide Sattonii identiek zijn, maar daarnaast kunnen we hier inderdaad heel goed met een en dezelfde persoon te doen hebben. Wanneer men dit aanneemt, krijgt men als achtergrond voor de twee inscripties een zeer belangwekkend historisch decor, waarop we elders in ruimer verband hopen terug te komen. De man die in Heerlen nauw betrokken is geweest

bij de restauratie der thermen zou dan tussen 253 en \pm 259 als „opperhonderman” (primipilus) van het derde legioen, dat de bijnaam droeg van Augusta, in (de buurt van ?) Lambaesis aan de godheid Mars ter vervulling van een gelofte een standbeeld hebben geschonken ter ere van zijn legioen. Daarna zou hij dan als oudgediende (veteranus) naar onze streken (zijn geboorteland ?) zijn (terug)gekomen en in Xanten de functie van gemeenteraadslid hebben bekleed. Dit betekent dan bovendien dat de nieuwe Heerlense inscriptie zeker niet van vroeger datum is dan \pm 260 na Chr. (de lettervormen zijn hier niet mee in tegenspraak) en dat naar alle waarschijnlijkheid de thermen nog tegen het einde van de derde eeuw zijn gerestaureerd (vgl. de publikatie van prof. dr. A. E. van Giffen over de thermen, p. 225 s. en 234 s., met betrekking tot de tweede bouwperiode die in 1941 is geconstateerd in de linker of oostelijke palaestra). Niet lang daarna, vermoedelijk in de eerste helft van de vierde eeuw, is het Heerlense badgebouw, althans een gedeelte daarvan, verwoest of wellicht afgebroken. In de daarop volgende tijd is o.i. het tot nu toe helaas nog grotendeels hypothetische „castellum” van Heerlen, dat zich ten zuiden van de thermen en speciaal ook ten zuiden van de Deken Nicolayestraat moet hebben bevonden, uitgebreid met o.a. het „thermenterrein”. Vóór de hierboven vermelde gedeeltelijke verwoesting of afbraak, waarbij ook de steen van Sattionius als puin op de grond is terechtgekomen, werd de noordgrens van het castellum gevormd door de o.w. gracht ten zuiden van de thermen; bij de uitbreiding van het castellum is de o.w. gracht die ten noorden van het badgebouw is gevonden, de noordelijke grens geworden.

De pas ontdekte inscriptie zal ongetwijfeld bij de verdere bestudering van de vele problemen rond Romeins Heerlen een van de kardinale punten zijn. De steen van Marcus Sattionius Iucundus is een buitengewone aanwinst. Helaas behoort hij als zodanig tot de vondsten waarnaar men nooit kan gaan zoeken. Is iets dergelijks ontdekt, dan kan men alleen maar uitermate tevreden zijn over de welwillendheid van Fortuna...
 redux.

J. E. BOGAERS

BIJ DE 100-jarige herdenking van een GEBORTE DAG

Op 27 juli 1957 zal het 100 jaar geleden zijn, dat de schrijver FRANS ERENS te Schaesberg geboren werd.

In het 6e nummer van de 1e jaargang (1951) van het Bulletin heeft mr dr van Banning bij gelegenheid van het plaatsen van een gedenksteen boven de ingang van Huize Kamp, het geboortehuis van de beide letterkundigen Frans en Emiel Erens, uitvoerig over de familie Erens geschreven. Hieraan is alleen toe te voegen, dat de jongste van de gebroeders Erens, Jozef, in 1955 is overleden en dat Huize Kamp in eigendom is overgegaan aan W. J. H. Vrösch.

De naam van de schrijver Frans Erens is meer bekend dan zijn werken. Dit komt doordat zijn geschriften, meest litteraire kritieken, niet zijn verschenen als boeken, maar als tijdschriftartikelen. Van zijn oorspronkelijke werken zijn in boekvorm uitgegeven o.a. „Dansen en Rythmen”, „Litteraire Wandelingen”, „Litteraire Overwegingen”, „Litteraire Meningen”, „Gangen en Wegen” en „Vervlogen Jaren” 1). Ze verschenen in beperkte oplagen, zodat maar weinig exemplaren in omloop zijn.

Frans Erens heeft een zwerversleven geleid. Limburg heeft hij reeds als student verlaten. Maar vergeten heeft hij het nooit. Van tijd tot tijd streek hij neer in zijn ouderlijke woning en wandelde, de in mijn jeugd reeds oude heer, door Schaesbergs dreven. Zijn laatste jaren sleet hij te Houthem, waar hij op 5 december 1935 overleed. Hij is bijgezet in het familiegraf te Schaesberg.

Vooraf uit zijn laatste werk „Vervlogen Jaren”, een auto-biografie, blijkt zijn liefde voor de geboortestreek. Het verhaal van zijn jeugd is een stuk cultuurhistorie. Hij beschrijft er de toestanden, die er een kleine eeuw geleden heersten. Het doen en laten van de personen uit zijn omgeving geeft hij op een meesterlijke wijze weer. En in zijn omgeving viel veel te beleven. Ook de hei trok hem. Dat is niet te verwonderen. Het witte front van Huize Kamp zag tot voor korte tijd onbelemmerd uit op de heide. Daar ligt de Ravensmarekop, een heuvel, aan wiens voet de Ravensmaars, een thans verdwenen putje, lag. Daaraan had Erens de volgende herinnering:

„Op kleine afstand van ons huis lagen hier en daar leemen woningen en niet verder dan zeven of acht minuten van ons af was een groot

Eik bij het kasteel Schaesberg, gepland in 1650, gekapt in 1918. Het is „de boom”, waarover Frans Erens schreef. (Foto W. Lindelauf).

dennenbosch. Daarin lag de heuvel, de Ravensmaar, wiens naam men wel afleidde van Ave-Mariaberg, maar bij nadenken is het mij duidelijk geworden, dat hij wilde betekenen: de heuvel bij de maar ²⁾, waar de raven kwamen drinken. Die maar was ineengeschrompeld tot een kleine welput in het bosch, waar het water kristallijn was, ongeschonden en zuiver. Ik heb daar als kind in den zomer uren gelegen. Ik klom in de dennetoppen en haalde er de eieren uit de kraaienesten.

Als ik daar lag, zag ik soms een oude man over het zandpad komen tussen de dennen met een kruik om water te halen. Hij had een grote lap bij zich, die hij in het putje dompelde en dan uitperste in de kruik; dat herhaalde hij, tot zij vol was. Ik kende hem, hij woonde op de Keyzer, een afzonderlijk gehucht van drie of vier huizen, gelegen aan de weg, die dwars stond op de chaussée. Zijn gevulde kruik nam hij op zijn schouder en ik zag hem door de dennen langs het slingerend zandpad naar boven klimmen.

Op een dag toen hij weer weg wilde gaan me zijn kruik, kreeg hij mij in het oog en zei: „Ik moet zelf gaan (water halen), het Seef is naar de kermis”, en hij verdween langs het pad naar boven. Ik wist wel, dat hij daarmee zijn vrouw bedoelde. Zij was dood, maar de oude eenzellige man meende, dat zij naar een ander dorp op de kermis was en hij wachtte al jaren op haar terugkomst”. Aldus in „Vervlogen Jaren”.

Van de overige geschriften, die op zijn geboortestreek betrekking hebben, moeten genoemd worden: „de Conferentie en de Boom”.

„De Conferentie” is wel de meest bekende van zijn schetsen. Het is een bijeenkomst van de geestelijkheid uit de omtrek op de pastorie te Schaasheuvel, waar na een geleerd dispuut een feestelijke maaltijd plaats heeft. Hij tekent hier de personen zo juist, dat de tijdgenoten ze moesten herkennen. Trouwens hij kende ze allen, want ze waren goede bekenden in „genne Kamp”. Dit geschrift verwekte nog al wat deining. Het leek een beetje op profanatie, de geestelijke heren zo in hun amicale omgang te schetsen. Sommigen meenden, dat het een soort van wraakneming was op de pastoor, die hem eens als jong student de toegang geweigerd had tot de gereserveerde plaats op het koortje in de kerk, het vroegere grafelijke „Gesäsz” (zetel), waar destijds de elite van Schaesberg haar plaats had (tegen betaling van 20 Mark per jaar). Doch dit lijkt mij onwaarschijnlijk. Maar hoe dit zij, Erens heeft in de Conferentie een trek uit het leven der dorpsgeestelijken in de laatste helft der vorige eeuw vastgelegd.

„Aan de Boom”, verschenen in 1919 in de Gids jaargang LXXXIII afl. 12 en opgenomen in Vincent en Verbeeten Proza en Poëzie, zit een stuk historie vast. Tegenover de toegangspoort van het kasteel Schaesberg stond een eerbiedwaardige eikeboom. Hij zou geplant zijn bij de voltooiing van het kasteel in 1650 en was dus meer dan twee en een halve eeuw oud. Onder deze boom stond een kruisbeeld, het staat nog op dezelfde plaats, maar de boom is verdwenen. Om de 3 jaar trok de H. Sacramentsprocessie van Schaesberg in een lange tocht langs Kakert, het kapelletje van Palemig, het kasteel en het kapelletje bij Leenhof ³⁾). Bij het kruisbeeld was een rustaltaar ingericht onder de beschutting van de eikeboom. Toen in de Eerste Wereldoorlog het hout schaars en duur was, besloot de rentmeester van de grafelijke goederen de boom in het openbaar aan de meestbiedende te verkopen. Op de bepaalde dag en uur waren notaris, opropers, gegadigden en belangstellenden bij het kasteel aanwezig. Maar toen de verkoop zou beginnen, zei een der houtkooplieden: „ik wil niet O.L. Heer de paraplu boven zijn hoofd weggappen”. Deze verklaring maakte zoveel indruk op de aanwezigen, dat er geen bod op de boom gedaan werd. De verkoop ging niet door.

Naderhand is de boom onderhands verkocht en gevallen onder de bijlagen van de houthakkers. Het is dit gebeuren, dat Erens ons in zijn boom met een gevoel van weemoed beschrijft.

Het is jammer, dat de pennevruchten van de schrijver zo moeilijk te bereiken zijn. Moge er te zijner tijd een heruitgave van zijn werken komen.

J. J. JONGEN

- 1) Zie bibliografie over F. Erens door P. van Valkenhof in Publications van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap, tome LXXV (1939).
- 2) *Maar*, betekend poel of plas. In vele dorpen komt de naam maar voor, aanduidende de dorpspoel of de plaats waar die gelegen heeft.
- 3) Voor het laatst volgde de processie deze weg in 1919.

EGIDIUS SLANGHEN

HISTORICUS

EEN der eerste daden van Slanghen — zoals reeds vermeld — die voor de gemeente Hoensbroeck betekenis hebben was zijn zorg voor het verkrijgen van een gemeentewapen. Zijn blijkbaar aangeboren liefde voor het geboortedorp en zijn drang naar het vorsen in de oudheid deed bij hem de gedachte groeien aan een wapen waarin zowel de burgerlijke als de kerkelijke autoriteiten geëerbiedigd werden.

Hij vond dit wapen in het voormalig zegel der schepenen, hewelk bij pag. 46-47 van zijn hierna omschreven — in 1859 verschenen — boek omschrijft. Alleen het randschrift in gotische letters „der scheppen van den Brock” heeft hij laten vervallen en in die plaats gesteld: „Sigillum in Hoensbroeck”. Dat wapen stelt voor de H. Jan Evangelist, patroon der parochiekerk die het wapenschild der familie van Hoensbroeck voor zijn knieën houdt.

Aldus eerde hij in democratische zin de familie aan wier vestiging en naam de gemeente haar naam te danken had en de kerk. In de taal der heraldiek kreeg het wapen bij Kon. besluit van 17 augustus 1857 de volgende omschrijving, die reeds meerdere malen elders gepubliceerd is: „in azuur een heilige van goud, voor zich houdende een schild van zilver beladen met vier dwarsbalken van keel, waarover een leeuw van sabel, gekroond, getongd en genageld van goud”.

Fr. Damen geeft verder een overzicht in tijdsorde van de door Slanghen geschreven geschiedkundige en voor plaats en streek van belang zijnde werken:

1859: het Markgraafschap Hoensbroeck, gevolgd door geschiedkundige aantekeningen over het voormalig land van Valkenburg — volgens Fr. Damen het voornaamste door Slanghen geschreven werk en voor het bestuderen van Hoensbroecks verleden onmisbaar.

1865: Bijdragen tot de geschiedenis van het tegenwoordige Hertogdom Limburg - Deel I.

1869: Idem - Deel II.

Intussen, alweer volgens Fr. Damen, was hij lid van het Historisch Genootschap te Maastricht sedert de oprichting daarvan (1863) en van de Maatschappij van de Nederlandse Letterkunde te Leiden (1871). Fr. Damen vermeldt voorts de Publications van het Historisch Genootschap waarin men bijdragen van Slanghen lezen kon en de Maasgouw, eveneens van genoemd Genootschap met enkele kleine opstellen 1879 e.v. Het door Slanghen in 1859 uitgegeven boek over Hoensbroeck is met recht een hoeksteen — een zuil in de taal van Slanghen zelf — waarop geschiedvorsers van de latere tijd — laten we zeggen: onze tijd — steunen

moeten om de geschiedschrijving over Hoensbroek, die toch zo rijk is aan feiten en gebeurtenissen, te vervolmaken. Voor het schrijven van dat boek heeft Slanghen geput uit akten (of afschriften van akten) die hem in de tijd van zijn rentmeesterschap ter hand kwamen. Het archief der gemeente zelf bevatte voor geschiedschrijving geen gegevens.

Wij kunnen niet anders dan bewondering hebben voor deze man die, gekortwiek in beweging en handelen als in 1864 door hem in de klacht geuit, zich op zijn wijze tot het schrijven van geschiedenis neerzetten moest. Tot welke daden zou deze man in staat geweest zijn, waren alle bronnen en archiefbewaarplaatsen voor hem bereikbaar en toegankelijk geweest.

Op pag. 12 van het reeds aangehaald boekwerk over het Hertogdom Limburg lanceert Slanghen een aanval op het toen nog bestaande tolwezen en wel in de daar geplaatste noot:

„Wanneer niemand er aan denkt de groote vervoermiddelen, de stoomvaartuigen aan tol te onderwerpen, dan is het onverklaarbaar, dat de voerman, de huurkoetsier elk oogenblik wordt aangehouden om tol te betalen”.

De klacht was destijds wellicht algemeen. Slanghen heeft ze neergeschreven. Hij heeft echter niet kunnen weten welke omvang het verkeer in de toekomst zou nemen en wat een dergelijk obstakel in het tegenwoordig verkeer teweeg zou brengen.

In het reeds aangehaald testament heeft Slanghen onder C de bepaling laten opnemen van een schenking aan het rijksarchief te Maastricht: „twee albums met gesculpteerde omslagen voornamelijk aanteekeningen inhoudende”.

Aldus heeft de historicus er voor gezorgd, dat deze door hem gemaakte aantekeningen, die voor de geschiedschrijving zeker waardevol bezit zouden zijn, niet verloren zouden gaan.

Ongetwijfeld heeft het (1859) uitgegeven boek over Hoensbroeck in het middelpunt der belangstelling gestaan. Getuige hiervan is de lange lijst der intekenaren (268) aan wier hoofd vermeld staat Z. EXC. P. J. A. M. Van de Does de Willebois, Commissaris des Konings in het Hertogdom Limburg, en Z.D.H.heid J. A. Paredis, Bisschop van Roermond. In verband met ons verhaal willen we nog enkele intekenaren noemen: Ch. Baron de Keeverberg d'Aldengoor te Haelen met 5 exemplaren en J. Habets, kapelaan te Bunde. Vooral laatstgenoemde, neef van Slanghen, heeft bijzondere interesse gehad, want op 26 juni 1860 schrijft Slanghen hem:

„Monsieur & Cher Cousin

Mon livre est bientôt prêt à sortir on s'occupe à le brocher. Quand je reçois l'annonce que cela est fini, je dois me rendre à Maastricht — je pense que cela sera pour la fin de la Semaine ou au commencement de la Semaine prochain. A cette occasion j'aurai le plaisir de vous apporter un exemplaire, ainsi que les livres & documents que je vous ai promis"... etc. Votre tout dévoué Cousin
E. Slanghen.”

Slanghen heeft woord gehouden en aan Habets overhandigd een gebrocheerd exemplaar van zijn boek hetwelk hij verluchte met een markant zelfportret (pentekening) en waaraan hij een bijzonder smaakvolle en overigens niet gepubliceerde pentekening toevoegde van de grafsteen van Nicolaas Hoen, beschreven (2°) pag. 153 van het boek, welke Hoen overleden is 18 april 1567.

Het door Egidius Slanghen gebouwde huis „kom 71” (later Vlatterstr. en tenslotte Nieuwstraat 39), verbouwd voor wat de zijgevel betreft.

De foto is genomen even vóór de afbraak in 1956. Bij nauwkeurige beschouwing ziet men in de zijgevel boven het meest rechtse benedenraam een ingemetseld door Slanghen zelf vervaardigd beeld van St. Jan-Evangelist, het wapen der van Hoensbroecks dragend.

STICHTER VAN EEN STUDIEBEURS

In het door notaris Gerardus Constantinus Cremers ter standplaats Hoensbroek op 4 oktober 1882 in het reeds genoemde woonhuis kom 71 (toen genaamd te Flatterstraat) opgemaakt testament sticht Slanghen een studiebeurs:

„Ik wil dat uit mijne nalatenschap zal genomen worden eene som van zes duizend gulden tot stichting van een of meerdere studiebeurzen op Collegiën, gymnasiums, seminariën of hoogeschole binnen- of buitenlands voor jongelieden, naaste mijner bloedverwanten en bij ontstentenis van dezen voor jongelieden inboorlingen van Hoensbroeck tot het aanleeren der oude talen, teneinde zich tot eenige geestelijke of wereldlijke betrekking te bekwamen.

Deze beurzen zullen eene jaarlijkse toelage verstrekken van twee honderd gulden.

Iedere beurs zal door elk begiftigde niet langer dan vijf achtereenvolgende jaren mogen genoten worden. In geval een of meerdere beurzen mogt komen te vaceren zullen de er van voortkomende gelden belegd worden tot stichting van verdere beurzen te genieten als voormeld is. Tot bestuurders begevers dier beurzen benoem ik den tijdelijken burgemeester en den tijdelijken pastoor van Hoensbroeck benevens het naaste lid mijner bloedverwanten”.

Wat heeft Slanghen tot deze stichting bewogen?

Als medebegever — qualitate qua — krachtens stichtingsoorkonde van de in de 17e eeuw door Adriaan Weustenraedt gestichtte en te Hoensbroeck gevestigde studiebeurs is hem de waarde van een dergelijke stichting betekenisvol gebleken.

Zijn huwelijk was kinderloos. Hij had een naar de begrippen van zijn tijd behoorlijk vermogen waarvan zijn echtgenote — eveneens volgens die begrippen — een onbekommerd bestaan kon leiden. Bij akte te voren — nl. 30 augustus 1874 verleden voor notaris Lemmens te Heerlen, dus vóór zijn huwelijk — had hij aan die echtgenote het levenslang vruchtgebruik zijner nalatenschap verleend.

Dan is er het begrip van de self-made-man die zich bewust geworden is van de behoefte aan kennis van de oude talen voor ieder die in de maatschappij tot een belangrijke positie zou willen komen.

Verder is er wellicht de gedachte geweest om door de stichting priesterstudies te helpen bevorderen.

En last but not least zal de gedachte er geweest kunnen zijn om de naam Slanghen door deze stichting voor Hoensbroeck onsterfelijk te maken. Dat de kinderloze Slanghen — voor zijn bloedverwanten zorgende — daardoor ook de naam van zijn ouders tot in verre generaties onsterfelijk maakte, is wellicht mede een der drijfveren geweest. Want de bloedverwantschap — dat moet hem als kenner van het personenrecht bekend geweest zijn — was slechts af te lezen langs de lijnen zijner beide ouders, zowel in opgaande, nederdalende als zijlinies. Bloedverwanten leven in haast alle landen van westelijk Europa en in de Verenigde Staten van Noord Amerika.

Ergens heeft Slanghen een door hem met „E.S.” gesigioneerde aantekening neergeschreven. We weten niet wanneer hij zulks deed, doch we vermoeden voor het ontwerp van de clause met betrekking tot de stichting der beurs. Ook kan deze aantekening betrekking hebben op een reeds eerder gemaakt testament, hetwelk (inderdaad) herroepen is geworden. Immers het is onwaarschijnlijk, dat Slanghen zulks schreef tussen 4 oktober 1882 (datum van het van kracht geworden zijnde testament) en 12 oktober 1882 (datum van overlijden):

„Aangezien na zulke stichtingen vaak misbruik wordt gemaakt van de gelden daarvoor gedeponeed of toegezegd en beschreven en waarvan dikwijls voorbeelden zijn voorgekomen; aangezien dat de letter dier stichting vaak niet wordt nagekomen, en als er geen vakliefhebbers voor die studie (hier taalstudie) opdagen, ook geen andere studie wordt toegezegd en bekostigd (wat hier wel de bedoeling is, d.w.z. om dan ook andere studies te laten volgen), kunnen leden der familie of door hen gemachtigden, inzage en informatie gaan nemen ten kantore van den beschrijvende notaris, hoe of 't met de stichting gesteld is, en zich bewijzen laten geven wat daarvoor al uitgegeven is, en nog kan uitgegeven worden. Het is gebeurd, dat na jaren

zich niemand der familie aanmeldde, en de gelden tenslotte op onbekende wijze waren verdwenen. En dat is geenszins de bedoeling der stichting".³⁾

Hier is de man aan het woord, die reeds geruime tijd medebegever ener studiebeurs geweest is. Zijn aantekening is echter niet authentiek en heeft als zodanig geen rechtskracht.

Weinig zal Slanghen echter vermoed hebben, dat de geboorte der stichting niet zo eenvoudig zou zijn als door hem in zijn testament gedecreteerd. Op 30 mei 1883 betaalde de wed. Slanghen — waaromtrent in het testament bepaald was: „ik noem en stel tot erfgename mijner na te latene goederen onder den last van bovengenoemde legaten mijne Echtgenoot Catharina Hubertina Franck" — het verschuldigde successierecht waarin f. 828.— begrepen voor het stichtingslegaat van f. 6000.—

Als vruchtgebruikster — tot aan haar dood — had deze weduwe de erfenis aanvaard met de lusten en de lasten, derhalve rustte op haar de plicht tot die betaling. En volgens het rechtsbeginsel dat al wie de baten ener nalatenschap aanvaardt zich ook verplicht om de lasten door de erf-later er aan verbonden te dragen, rustte op haar de plicht om de som van f. 6000.— ter beschikking te stellen. Feitelijk rustte op haar de plicht om de studiebeurs in het leven te roepen, wijl zij als universele erfgename daartoe de enige capabele persoon was. Zij deed dat echter niet.

Om die reden hebben de toenmalige burgemeester (W. D. Horstmans) en pastoor (J. A. Thomassen) van Hoensbroek alsmede Slanghen's zusterskind B. J. Borghans, notaris te Noorbeek, zijnde testamentair daartoe bevoegd, op 13 september 1886 te Hoensbroek die studiebeurs geconstitueerd als „Beurzenstichting Egidius Slanghen", welke akte geregistreerd werd bij de ontvanger der registratie te Gulpen 27 september 1886. Deze akte vormde de inleiding om in het bezit te komen van het door de erf-later genoemd bedrag van f. 6000.—⁴⁾.

Er groeide een rechtskwestie uit dit deel van het testament, waarbij diverse kenners van het recht zich uitspraken en waarvan de eerste akte zich afspeelde voor de arrondissementsrechtbank te Roermond en de laatste voor het gerechtshof te 's Hertogenbosch 17 december 1889. Het gerechtshof handhaafde het vonnis der Roermondse Rechtbank en verwierp het beroep:

„dat de eerste rechter aanneemt, dat uit het verband van de uiterste wilsbeschikking volgt, dat het legaat onmiddellijk moet worden uitgekeerd, echter onder verplichting van de bestuurders om zekerheid te stellen voor het beheer van het aan vruchtgebruik onderworpen legaat".

Vermakelijk is de passage in het arrest van het gerechtshof tegen het verweer, dat Willem Horstmans burgemeester in het exploit van 26 december 1888 (proc. Jhr. Mr. Verheyen) als eerste eiser optredende niet-ontvankelijk verklaard diende te worden:

„dat het door geïntimideerde opgeworpen middel van niet-ontvankelijkheid van het appel niet kan opgaan;

dat toch wordt vooropgesteld, dat de appellant Willem Horstmans blijkens de staatscourant nummers drie honderd zeven den vijf en twintigsten December achttien honderd acht en tachtig als Burgemeester van Hoensbroek was ontslagen en derhalve den zes en twintigsten December, dag waarop het appel is ingesteld, tevens had opgehouden bestuurder van het gemelde legaat te zijn;

dat echter de staats-courant waarin het ontslag van Horstmans bij besluit van den vijf en twintigsten December staat vermeld, den datum draagt van acht en twintig December, zoodat, nu van het tegendeel niet blijkt, moet worden aangenomen, dat Horstmans eerst op dien datum van zijn ontslag kennis droeg en alzoo tot op dat oogenblik verplicht en zeer zeker bevoegd was zijne functie van Burgemeester en wat aan die betrekking verknocht was, waar te nemen".

25 december: . . . 1e Kerstdag!

De appelanten werden veroordeeld tot betaling van een bedrag van f. 81.08½ in de kosten van het hoger beroep aan de zijde van geïntimideerde gevallen en deurwaarder D. Struyk te Maastricht betekende afschrift van de grosse van het arrest aan de burgemeesteropvolger in functie: N. J. Boshouwers met eis tot betaling van een en tachtig gulden 08½ cent hem aanzeggende, dat bij gebreke van betaling: „mijne requirante zal overgaan tot het in beslag nemen en verkoopen zijner roerende en onroerende goederen", waarmede vermoedelijk de particuliere eigendommen van die burgemeester bedoeld geweest moeten zijn. De idealist Slanghen moet zich wel in zijn graf geërgerd hebben ⁵⁾.

De weduwe Slanghen stortte het legaat op het Grootboek der Nationale Schuld. Tot aan haar dood ontving zij de rente van het kapitaal. Zij overleed 9 juni 1894. In dat jaar en in 1895 vinden we nog correspondentie waarbij haar erfgenamen aanspraak maakten op restitutie van het betaalde successierecht f. 828.—. De hoop op terugontvangst was echter vervlogen na de brief van Gedeputeerde Staten van het Hertogdom Limburg van 8 januari 1897 aan de heren Provisoren der Beurzenstichting Egidius Slanghen.

De eerste studiebeurs werd uitbetaald in 1898, waarmede dus de wens van Slanghen in vervulling ging in het 16e jaar na diens overlijden. Tot en met heden hebben 22 studenten van de beurs profijt gehad.

KUNSTENAAR

Met bijzondere belangstelling hebben wij kennis genomen van de reeds genoemde publicatie van de heer A. J. Toussaint. We kunnen niet anders dan waardering hebben voor diens studie. Het geeft ons in grote trekken de figuur van Slanghen als zelf-gevormd kunstenaar weer en verhaalt ons — met enkele illustraties — de wijze waarop Slanghen kunstwerken vervaardigde met de wetenschap, dat deze naalden, mesjes en beiteltes, die hij voor de bewerking nodig had, ook zelf vervaardigde.

Tot de bekende werken en door de heer Toussaint gepubliceerde behoren:

een zelf-portret — snijwerk in hout — medaillon

de klopjacht — houtsnijkunst

bij het spinnewiel — ivoorsnijkunst

de plaaggeesten en het meisje — houtsnijkunst.

De heer Toussaint noemt dan nog wapenschilden en schepenzegels — graveerkunst — waarmede Slanghen zijn boeken illustreerde en verder nog andere werken w.o. een wereldbol uit hout, die zich in het Louvre te Parijs zou bevinden.

Tot de niet-bekende werken van Slanghen behoren snijwerken door hem

in leem uitgevoerd en in ouderwetse (brikken-)ovens tot steen gebakken. We vonden de navolgende van hem afkomstige werken die uiteraard niet een praedicaat als kunstwerk kunnen dragen, maar die om het werk zelf toch waardevol genoemd mogen worden en voor Slanghen zelf hun betekenis hadden. We vonden ze ingemetseld in voor- en zijgevels van het reeds genoemde en door Slanghen zelf gebouwde huis kom 71 (het laatst bekend als hotel Dortu, Nieuwstraat 39). Het zijn:

1861 de patroonheilige der parochie St. Jan Evangelist die het wapenschild der familie van en tot Hoensbroek voor zich draagt. Hoewel niet geheel volgens de hiervoor omtrent dat wapen gegeven beschrijving heeft Slanghen dit werk toch wel zo bedoeld en op zijn manier reliëf gegeven aan het geheel door aan dat werk de legende te verbinden omtrent St Jan Evangelist waarbij een giftige slang uit de kelk, die deze heilige in een hand draagt, te voorschijn komt. Voorts is er de adelaar, waarmede St. Jan Evangelist vaker uitgebeeld wordt, die boven het jaartal „om het hoekje” komt kijken. ⁶⁾.

Leeuwenkopjes alle van dezelfde grootte en voorstelling, kennelijk geïnspireerd naar het model bij een der hoofddeuren van het woongedeelte van kasteel Hoensbroek.

Een latijnse spreuk, kennelijk van Slanghen zelf: „Parva sed Apta”, waarmede hij blijkbaar heeft willen aanduiden, dat het door hem gebouwde huis, hoewel niet te groot, voor zijn gezin toch wel geschikt was.

Door middel van deze publicatie menen wij een plicht te vervullen ten opzichte van deze Hoensbroekse burgemeester die in zijn tijd toch wel een bijzondere plaats in zijn gemeente innam en aan wie Hoensbroek zo veel te danken heeft.

P. A. H. M. PEETERS

³⁾ Aldus naar een aantekening gemaakt door wijlen Gerh. Krekelberg.

⁴⁾ We hebben een afschrift dier akte, gesigneerd door de secretaris-generaal van het departement van binnenlandse zaken.

⁵⁾ Als rechtskundigen ontmoeten we in het proces, enz. P. Marres, Haex, E. Sassen, Jhr. L. Michiels van Kessenich, Jhr. Verheijen.

⁶⁾ Slanghen heeft deze legende gekend. Daarvandaan de uitbeelding. „Dit iconografisch teken van St. Joannes Evangelista dankt zijn oorsprong aan een legende, volgens welke de heidense priesters van de Diana van Ephese de evangelist trachtten te vergiftigen. Maar deze maakte een zegenend gebaar over de beker met het verraderlijke gif, en zie, afzichtige wormen en slangen kropen uit de kelk.” (Fr. Hannema „Uit de schatkamer der middeleeuwen” pag 114).

De Heerlense Familie Roebroek

(Vervolg op artikel in afl. 3, mei-juni 1955)

Vierde Gedeelte

D

WILHELMUS JOSEPH ROEBROEK

WILHELMUS JOSEPH ROEBROEK, gedoopt te Heerlen 11 juli 1765, zoon van de Bankschirurgijn Matthias Roebroek × Maria Elisabeth Hoene. Hij huwde in eerste echt, de 1ste febr. 1796, met Catharina Elisabeth Heuts, † Heerlen 16 germ. 10 (6 april 1802) en in tweede echt, 27 okt. 1812, met Anna Cath. Rademachers afkomstig van Gangelt.

Reeds verschillende jaren vóór zijn huwelijk was hij chirurgijn en woonde toen te Gangelt.

30 sept. 1788 compareerde voor Notaris R. Hendrichs, „binnen de Rijkheerschappe Wylre,” de Heer A. H. Roebroek, zich noemende „mede keyserlyken Notaris residerende binnen Heerlen,” als gevolmachtigde van zijn broeder Willem Joseph Roebroek, „meerderjarigen jonkman, cherurgijn en inwoonder tot Gangelt,” dewelke verklaarde als zodanig opgenomen te hebben van de Gijsselse fundatie te Gulpen de som van 300 gulden.

Door Willem Joseph Roebroek werden hiervoor verbonden: het zevende deel in huis, schuur, stallen en koolhof, gelegen op de Veemarkt te Heerlen en geërfd van wijlen zijn vader. Belendingen: ene zijde de weduwe Schrijvers, de andere zijde Jacobus Crombach, groot 53 kleine roeden. Verder nog 624 roeden weide aan de Hoppenhof tussen het voetpad en het vlot gelegen, 190 en 314 r. land in het Crutzerveld, „zoodan annog 9 parcellen lands mede binnen Heerlen gelegen.” De gezamenlijke oppervlakte van het land en de weide bedroeg zes bunder en 56 roeden. De moeder, de weduwe Matthias Roebroek, deed ten behoeve van haar zoon, voor zover het zijn deel betrof, afstand van het vruchtgebruik. (Gichtregister L. v. O. 2055, blz. 153, Gemeente-Archief, Heerlen).

9 juni 1792 verkocht Willem Joseph Roebroek „ongehuwtd dog meerderjaerig jongman”, wonende te Heerlen, met zijn broers, zuster en zwager te weten: Maria Petronella Roebroek, wede van Hendr. Habets, Henricus Roebroek × Odilia Meijers, Jan Willem Eijmael × Maria Theresia Roebroek, Hubertus Arnoldus Roebroek, ongehuwd, Clemens Roebroek

weduwenaar van Bernardina Cleuters, twee percelen land uit de erfenis van wijlen hun broeder Peter Joseph Roebroek. Het ene groot 92 r. gelegen in het Crutserveld, aan Jacobus Cloot won. alhier, het andere, 186 r. gelegen in de Nieuwe Heide, aan Hans Peter Heijndal wonende te Palemig. (Resp. L. v. O. 2056, blz. 352, en 2058, blz. 110, zie bij Hendr. Jos. Roebroek × Odilia Meijers, Bulletin 1954, No. 5, blz. 110). Deze overleden broer van de verkopers was candidaat in de chirurgie en zou in 1790 overleden zijn (Stamtafel Fam. Roebroek, Gem. Archief Heerlen).

5 dec. 1792 verkocht hij met zijn broers, zwager en zuster, „alle inwoonders deeser Dorpe” aan de WelEdele gestrenge Heer en Mr. H. J. de Jacobij, Secretaris der Vrijheid en Hoofdbanke Heerlen, × Mevrouw Henriette Louise Drouin hun ouderlijk „huijs, stallinge schuur en agterleggende tuijn of coolhoff” gelegen „omtrent den Veemarkt binnen den Dorpe van Heerlen, begrensd aan ene zijde door de wede P. Schrijvers, aan de andere zijde door Jacobus Crombag. Koopsom 3200 gld.

29 sept. 1813 werd door Willem Joseph Roebroek voor en in naam van zijn minderjarige kinderen Maria Catharina, Pieter Joseph en Mathias Joseph Roebroek nieuwe titel voor een hypotheek gesteld ten behoeve van de Heer Hendrik Hekmans en zijn echtgenote Magdalena Mostart te Aken. De betreffende hypotheek, groot 300 gld.aix (Aker koers) of 309 francs, werd opgenomen bij akte van 19 aug. 1780 voor Nots. J. B. van Cotzhuizen. De akte van 29 sept. 1813 werd gepasseerd voor Notaris A. A. Chaineux. (Minuten Chaineux Gemeente-Archief, Heerlen).

Wilhelmus Joseph Roebroek overleed te Heerlen 7 jan. 1843, 77 jaar oud, „aan de Schram”. Hij heeft gewoond in het perceel, tegenwoordig bekend als Willemstraat No. 83, schuin tegenover het begin van de Eymaelstraat). Aldaar oefende hij ook zijn beroep van geneesheer uit. Hij was de laatste dokter uit zijn geslacht te Heerlen. Met hem werd een periode afgesloten van meer dan honderd jaar, waarin grootvader (Hubertus), vader (Matthijs) en zoons (Hendrik Joseph en Wilhelmus Joseph) Roebroek zich in dienst stelden van de lijdende mensheid van Heerlen en omgeving. De broeder van Wilhelmus Joseph Roebroek, Hendrik Joseph ook geneesheer alhier, was (zoals we reeds eerder vermeld hebben) in 1839 overleden. (Bulletin 1954, No. 5, blz. 111).

Het overlijden van Willem Joseph Roebroek werd aangegeven door zijn zoon Mathijs Roebroek, zijnde van beroep arbeider en wonende te Schandelen.

Uit het huwelijk van Wilhelmus Joseph Roebroek met Catharina Elisabeth Heuts, zijn eerste echtgenote, werden drie kinderen geboren: een dochter, Maria Catharina 11 nov. 1796, twee zoons: Petrus Joseph 19 nov. 1797 en Mathijs Joseph 11 ventose van het jaar 9 (2 mrt. 1801). Maria Catharina Roebroek huwde alhier op 8 okt. 1831 met Joseph Martinus Donckers, afkomstig van Geulle, geb. aldaar 22 aug. 1807. Maria Catharina overleed alhier „aan de Schram” 13 jan. 1843, oud 46 jaar.

Mathijs Joseph Roebroek woonde enige tijd te Sittard als winkelier. Hij huwde aldaar 14 okt. 1833 met Anna Barbara Theodora Schreij. Hun

werden te Sittard twee dochters geboren en een zoon Willem Leopold. Na hun vestiging te Heerlen, die vóór aug. 1840 plaats had, werden nog twee dochters geboren. Hun enige zoon Willem Leopold Roebroek overleed alhier „aan de Schram” op 18 jarige leeftijd de 15 okt. 1852.

De andere zoon Petrus Joseph Roebroek, vestigde zich in Duitsland.

Van de laatste dokter Roebroek te Heerlen zijn alhier dus geen mannelijke nakomelingen meer.

Petrus Joseph vertrok, zoals gezegd, naar Duitsland en huwde 19 jan. 1821 in de parochie Horbach (even over de Duitse grens, richting Aken) met Maria Josepha Rehan, weduwe van Petrus Thomas. Getuigen bij dit huwelijk waren: Joseph Giesendorff en Maria Catharina Roebroecks (de zuster van de bruidegom).

Van het echtpaar Roebroek-Rehan komen in het doopboek van Horbach geen kinderen voor. Wel werden tussen de jaren 1876-1890 in de parochie Horbach vijf kinderen gedoopt van Franz Ludwig Roebroek en Johanna Helena Meulenberg, pachter van Geuchterhof, een boerenhoeve gelegen dicht bij de kerk te Horbach, voormalig Keur Keuls Leen dat verheven werd voor de Keur Keulse Mankamer in het z.g. Manhuis te Heerlen. Of het hier afstammelingen van de Heerlense familie Roebroek betreft, hebben wij nog niet kunnen vaststellen.

De in het „Trauungsbuch der Pfarre Horbach” voorkomende huwelijken, resp. van Maria Josepha (moet m.i. zijn Margaretha) Robroek de 26 jan. 1887 met Peter Joseph Jöris en van Maria Elisabeth Roebroek de 14 mei 1878 met Wilhelm Meyer, betreffen achterkleinkinderen van Clemens Robroek, een oudere broer van de geneesheer Wilhelmus Joseph Roebroek. (De betreffende genealogische gegevens uit Horbach werden welwillend verstrekt door de Eerw. Heer R. Klein, Deken aldaar).

Peter Joseph Roebroek, die in 1821 in de parochie Horbach gehuwd was met Maria Josepha Rehan, komt in 1823 te Heerlen voor in het „Register tot het aantekenen van alle gepleegde of beproefde misdaden en buitengewoone voorvallen in de gemeente van Heerlen.” (Gem. Archief Heerlen):

„Peter Joseph Robroek geboren te Heerlen, woonende te Pannesheide, in Pruisen, van beroep herbergier, oud 26 jaren, (op) 17 Februari 1823 beschuldigt van op dien dag Nicolaas Klaassens herbergier te Heerlen in zijn huis geinjuriert (beledigd) en geslagen te hebben, dan in anderen huis (andermans huis) gezegd te hebben denzelfden zijnen boedel aan stukken te willen slaan en na dien deszelfs venster of overlicht aan de deur van zijn huis ingeslagen te hebben.”

Meer is ons over dat „bezoek” aan Heerlen niet bekend.

In 1830 verscheen hij bij Notaris Jan Willem Daniel Smeets „aan de Schram” voor het passeren van een akte. (Het voormalige Notarishuis lag vlak naast de tegenwoordige overweg en werd enige tijd geleden afgebroken).

De 20ste sept. 1830 verklaarde Pieter Joseph Roebroek, × Maria Josepha Rehan, van beroep landbouwer, woonachtig in de gemeente Heiden, te Pannesheide, „Koninkrijk van Pruisen,” te verkopen aan zijn zuster Maria Catharina Roebroek en zijn broer Mathijs Joseph, wonende „aan

den Schram" te Heerlen, een derde deel van de goederen gelegen in de Gemeente Heerlen „aan den Schram", afkomstig van de grootouders van de verkoper, w. Johan Ferdinand Huijts (Heuts) en Maria Catharina Cuipers, nog onverdeeld, te weten: „eerstens van een huis, schuur, stallingen en aanhorigheden, mistplaats, moeshof en weide, gelegen in een stuk, belendende eene zijde eene steeg, andere zijde en een hoofd Nikolaas Willem Ross (de buurman), ander hoofd eene straat genaamd Schram, ter mate van 28 vierk. roeden, 98 dito ellen. Twedens van een moeshof aan den hoppenhof, eene zijde Matth. Huyts, andere zijde Matth. Joosten, een hoofd ene steeg en het ander hoofd eenen weg, ter mate van 4 vierkante roeden, 76 dito ellen." De koopsom ad 274 gulden te betalen na verloop van veertien dagen na de „overschrijving van deze akte ten kantore van bewaring van hypotheeken." De goederen waren bezwaard met f. 146,— hypotheek, „gecreëerd bij akte van den 19 Aug. 1780 voor wijlen Notaris J. B. van Cotzhuysen." (Minuten Notaris J. W. D. Smeets 1830, No. 113 — Gem. Archief Heerlen).

De 12de oktober 1830 werd de koopsom aan Pieter Joseph Roebroek voldaan. (Minuten J. W. D. Smeets No. 119).

26 sept. 1833 verklaarden Matthis Joseph Roebroek, meerderjarig, ongehuwd en Maria Catharina Roebroek × Martijn Donkers, allen arbeiders, woonachtig aan „den Schram," schuldig te zijn 300 gulden oude Aker koers aan de erfgenamen Hekman, Elisabeth Hekmann en Christina Klausener, wede van Alouis Hekmann, renteniersters, wonende te Aken op de Rennbahn. Zij stelden voor de advokaat Jakob Lambert D'Asse, wonende in de Pontstraat A 849 te Aken (die op 14 sept. 1833 de hypotheek van de erfgenamen Hekmann had overgenomen) nieuwe titel. Zij hadden het deel van hun broeder Pieter Joseph overgenomen. Tot zekerheid werd verbonden een huis, schuur, stallingen etc. „aan den Schram, een zijde een steeg of gats andere zijde en een hoofd Nikolaas Willem Ross, ander hoofd een straat genaamd Schram, etc. (Minuten J. W. D. Smeets No. 108).

28 juli 1834 boden Matthijs Joseph Roebroek × Anna Barbara Theodora Schreij, wonende te Sittard, en Maria Catharina Roebroek × Martijn Donkers, arbeiders wonende te Heerlen hun huis „aan den Schram" te koop aan voor 3000 franken. Koopprijs te voldoen op 1 januari 1835. Het huis omvatte „twee woningen, schuur en stallingen met aanhorigheden, tuin en weide." Er werd echter geen enkel bod op gedaan. (Min. J. W. D. Smeets No. 160).

20 dec. 1834 verkocht Matthijs Joseph Roebroek echtgenoot van A. B. Th. Schreij, de helft van het huis „aan den Schram" aan Martijn Donkers × Maria Catharina Roebroek. (Min. J. W. D. Smeets No. 208).

JO HORST

(wordt vervolgd).

AANWINSTEN

voor het

Gemeentelijk Oudheidkundig Museum te Heerlen

SINDS onze laatste aanwinsten-melding, meegedeeld in dit Bulletin, 1e aflevering 1957, blz. 20, is het museumbezit met de volgende voorwerpen toegenomen. Ten gevolge van het voortgezet oudheidkundig bodemonderzoek op het thermenterrein kwamen alsnog te voorschijn een fragment van een *spiegel van een gevernist lampje* met fraaie afbeelding van een quadriga d.i. een met vier paarden bespannen strijd- of renwagen, gebezigd bij wedstrijdspelen en triomfstoeten; voorts *een munt*, geslagen te Nemausus (Nîmes in Zuidfrankrijk) tijdens de regering van keizer Augustus, met dubbele beeltenaar n.l. de hoofden van Augustus en Agrippa. De keerzijde is versierd met een palmboom, waaraan een krokodil vastgebonden is. Boven en aan weerszijden van de palmboom staan de letters COL(onia) NEM(ausus). Deze afbeelding herinnert aan het feit, dat de kolonie van Nîmes door veteranen van Egypte gesticht werd (vergelijk afbeelding 33, nr. 4 bij H. v.d. Weerd: Inleiding tot de Gallo-romeinse archeologie der Nederlanden. Antwerpen 1944, blz. 169-170). Deze munt is vooralsnog niet tentoongesteld.

Door middel van *aankoop* kwam het museum in het bezit van de volgende romeinse keizermunten: AUGUSTUS (27 v. Chr. - 14 n. Chr.), grootbrons type; vindplaats hoek Nobelstraat-kapelaan Berixstraat; goed geconserveerd. TIBERIUS (14 - 37); vindpl.: naast nieuwbouw dr Widdershoven, zuidkant deken Nicolayestraat. TIBERIUS (14 - 37), gehalveerd met contramerk TIB(erius). Gehalveerde munten ontstonden in het begin van het Principaat t.g.v. schaarste aan kleingeld. Ze verdwenen uit de omloop in de tweede helft der 1e eeuw; vindpl.: Uilestraat — Raadhuisstraat (noordoost hoek). TIBERIUS CLAUDIUS (41 - 54), kleinbrons type; vindpl.: zuidzijde Raadhuisplein. TIBERIUS CLAUDIUS (41 - 54) met contramerk BON(us); middelbrons type; vindpl.: romeinse weg Uilestraat. DOMITIANUS (81 - 96); middelbrons type; scherpe muntslag; vindpl.: zuidzijde Raadhuisplein. HADRIANUS (117 - 138), van zilver; zeer fraaie muntslag met scherpe portretkop; vindpl.: zuidzijde Raadhuisplein. ANTONIUS PIUS (138 - 161), van zilver; van dezelfde hoge technische kwaliteiten als de voorgaande; vindpl.: zuidzijde Raadhuisplein. Keizerin FAUSTINA AUGUSTA, gemalin van keizer Antonius Pius (138 - 141); van zilver; zeer fraaie muntslag; vindpl.: romeinse weg Uilestraat. Keizerin FAUSTINA AUGUSTA, grootbrons type; eveneens uitstekend muntslagwerk; vindpl.: zuidzijde Raadhuisplein. TETRICUS (270 - 273); scherpe beeltenaar met stralenkroon,

vindpl.: Uilestraat — Raadhuisplein, noordoost hoek. CONSTANTINUS (306 - 337); scherpe beeltenaar met lauwerkroon; vindpl.: Nobelstraat — hoek kapelaan Berixstraat. CONSTANTINUS (323 - 361); zeer scherpe muntslag; vindpl.: naast nieuwbouw dr Widdershoven, zuidkant van de deken Nicolayestraat. CONSTANTINUS; fragment. Deze munt is waardevol vanwege het Griekse Christusmonogram, dat erop zichtbaar is; vindpl.: Uilestraat-hoek — Raadhuisplein (noordoost hoek).

L. van HOMMERICH

IN MEMORIAM

A. Theunissen

Op 23 maart 1957 overleed te Meerssen in de ouderdom van 86 jaar de heer ALPHONS THEUNISSEN, mede-oprichter van de Historische Kring „Het Land van Herle”.

De heer Theunissen, kantoorhouder der P.T.T. te Amstenrade, had grote belangstelling voor de geschiedenis der streek. Hij was corresponderend lid van het Geschied- en Oudheidkundig Genootschap in Limburg. Ook de natuurlijke historie had zijn belangstelling. Hij schreef o.a. over folklore en over zwerfstenen.

Hij ruste in vrede.

De Redactie.